

Meško, Marek

[Agapitos, Panagiotis. Bronzové oko]

Neograeca Bohemica. 2018, vol. 18, iss. [1], pp. 112-115

ISBN 978-80-270-5747-4

ISSN 1803-6414

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/142033>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

si dvanáct čtení z evangelií. Nebyl slyšet jediný lidský hlas, ba ani zvuky zvířat, psů ani ptáků. Tu a tam se ozývalo z některých domů zvláštní hučení, konejšivé, monotónní, jako bzučení včelího úlu; byly to ženy, matky, sestry mužů, kteří předevěčirem [...] byli zabiti a ještě teď byli tiše a unaveně oplakáváni.“, s. 75).

Zevrubný doslov Nicole Votavové Sumelidisové vhodně dokresluje obraz vyprávěného příběhu. Seznamuje čtenáře s osobností Nikose Kazantzakise, uvádí *Bratrovrahy* do celkového kontextu jeho díla a v neposlední řadě informuje o okolnostech vzniku a průběhu řecké občanské války.

Nepřehlédnutelnou slabinou českých *Bratrovrahů* je nezanedbatelné množství překlepů a typografických i gramatických nedostatků, které vyložené „bijí do očí“ („jak mu jeho očima mizí jeho živobyťi...“, s. 35, „Chytil jej za paži a jednou ranou ho srazil ho k zemi.“, s. 41, „Nechci se tě vyptávat, kdo jsi, tu pohledáváš v Kastelosu“, s. 58 atd.). Zbytečně tak ubírají na čtenářském zážitku, který je, jak jinak u Kazantzakisových románů, hluboký a nezapomenutelný.

Panagiotis Agapitos. Bronzové oko. Překlad Markéta Kulhánková. Praha: Vyšehrad, 2017, 219 str. ISBN 978-80-7429-889-9.

Marek Meško

Na začiatku minulého roka pribudol na police kníhkupectiev nový český preklad historického detektívneho románu z prostredia Byzantskej ríše od profesora byzantskej literatúry pôsobiaceho na Cyperskej univerzite v Nikózii Panagiotisa Agapitosa, ktorý vychádza pod titulom *Bronzové oko*. Prvým románom z tejto série bola *Ebenová lutna* publikovaná v roku 2003 (do češtiny preložená v roku 2016), ďalším bolo práve zmieňované *Medené oko* z roku 2006, a zatiaľ posledným je *Smaltová medúza*, ktorá vyšla v roku 2009. Český preklad tohto zatiaľ posledného detektívneho románu sa ešte len chystá. Ústrednú postavu s detektívnymi sklonmi predstavuje v týchto románoch diplomat a vysoký dvorský hodnostár *protospatharios* Leon, dôverník samotného cisára Teofila (829–842), príslušníka tzv. amorejskej dynastie. Hrdina sa v priebehu výkonu svojej funkcie nechtiac zapletie do riešenia závažných zločinov, ktoré vďaka svojmu silnému zmyslu pre spravodlivosť, chladnokrvnému uvažovaniu

a vynikajúcej znalosti ľudských pováh vždy dovedie do úspešného konca. K atraktivnosti románov výrazne prispieva aj doteraz nie príliš známe a vďaka autorovým znalostiam byzantskej stredovekej literatúry a historických prameňov verne vykreslené prostredie Byzantskej ríše v priebehu 9. storočia.

Dej románu sa odohráva na konci januára 833 v meste Thessaloniki (resp. Solún) ležiacom v dnešnom Grécku. Solún bol v tom čase druhé najväčšie mesto Byzantskej ríše. Z hľadiska našich národných dejín je vrcholne zaujímavý pre českých a slovenských čitateľov, pretože v románe nachádzame podrobný a veľmi plastický obraz mesta, v ktorom ešte stále v tomto období vyrastali solúnski bratia Konštantín a Metod (mladší Konštantín sa narodil roku 826 a Metod roku 815), synovia *drungaria* Leona (ktorý však bohužiaľ v texte románu nefiguruje ako postava, čo je trochu škoda). Hlavný hrdina *protospatharios* Leon sem prichádza v sprievode nového administrátora provincie (*thema*) Thessaloniki so závažnou a delikátnou úlohou, ktorá sa týka nejasných podozrení z podporovania ikonodúlie obklopujúcich solúnsky metropolitný stolec a jeho predstaviteľa metropolitu Dorothea. Napriek jasným inštrukciám sa Leon opäť dostane do situácie, kedy ho okolnosti donútia dočasne zanechať svojho poslania a ujať sa vyšetrovania spočiatku jasného prípadu vraždy cisárskeho mandátora Manuela Filomatia. Podobne ako v prípade prvého románu *Ebenová lutna* sa nakoniec vyšetrovanie nesmierne vplyvom rôznych faktorov skomplikuje, pribudne ešte jedna obeť, pričom do ohrozenia sa znovu dostane aj život samotného *protospatharia*. Leon sa obmedzeniam vyplývajúcim z jeho vysokého oficiálneho postavenia vyhýba tým, že sa podľa potreby pohybuje po snehom pokrytých uliciach mesta v prestrojení za malomocného žobráka menom Lazar, pričom zároveň získava kľúčové informácie, ktoré mu napokon pomáhajú vyriešiť celý prípad. V priebehu deja sa opäť stretávame s niektorými postavami dôverne známymi z prvého románu, starým sluhom Nikolaom, mladým pobočníkom *drungariom* Petronom a jeho ženou Sofiou, ale aj s rozporuplnou a úplne novou postavou božieho blázna (*salos*) Vrabčiaka, ktorý pre dnešného čitateľa predstavuje jeden z menej známych javov každodenného života veľkého byzantského prístavného mesta. Okrem hlavnej zápletky vo vedľajšej dejovej línii dochádza k posunu aj v Leonovom osobnom živote, pretože v Solúne sa stretáva so svojou dávnou láskou, kvôli ktorej viedol osamelý život, a konečne si uvedomuje, že to všetko bola len ilúzia a že je načase otvoriť novú životnú kapitolu.

Už v mojej predošlej recenzii k prekladu románu *Ebenová lutna* som skonštatoval, že preklad takéhoto románu je veľmi náročný, keďže aj jazyk Agapitosovho diela je veľmi pestrý a premenlivý. Vysoký štýl a oficiálna obradnosť predstaviteľov byzantského štátu a ortodoxnej cirkevnej hierarchie sa striedajú s ľudovejším a priamejším vyjadrovaním postáv pochádzajúcich z nižších vrstiev.

Markéta Kulhánková aj tentoraz preniesla zmieňovanú mnohotvárnú rozmanitosť do českého jazyka s veľkým citom pre detail a nezvyčajnou erudíciou. Pri tejto príležitosti by som chcel vyzdvihnúť je preklad dialógu medzi Leonom v prestrojení za Lazara a žobrákom a bláznom Vrabčiakom, ktorý predstavuje kľúčovú scénu hlavnej dejovej línie románu (s. 151–154). V tejto pasáži je snáď najviac viditeľná jazyková pestrosť a rozmanitosť celého diela (od hovorovej reči až k citátom z Biblie). Navyše na tomto mieste naozaj záleží na presnom význame takmer každého slova, keďže práve v tejto chvíli sa Leon dozvedá dôležité informácie, ktoré ho navedú na pravú stopu a nakoniec mu umožnia vyriešiť celý prípad.

Rovnako skvelo si prekladateľka poradila s akčnou scénou, ktorá sa odohráva len o niekoľko stránok neskôr (s. 161–162), počas ktorej sa Leon takmer stane obeťou úkladného útoku a namiesto neho padne jeden z jeho sprievodcov, stotník Peximenités. Čitateľ je doslova vtiahnutý do deja a vďaka špičkovému prekladu nadobúda dojem, že sa celá scéna odohráva priamo pred jeho očami. Podobne plasticky a živo pôsobí preklad textu celej 19. kapitoly (s. 185–194), kde dochádza k rozuzleniu celého zamotaného príbehu. Veľmi vydarene a empaticky pôsobí aj preklad jedného zo stretnutí Leona a mníšky Kassie, jeho dávnej lásky, v priebehu ktorého obaja konečne vyjadria svoje najvnútornejšie myšlienky a konečne dôjde v ich životoch k uzmierneniu. Hoci táto scéna (s. 177–181) nie je až taká dôležitá pre rozriešenie celého prípadu, má nesmierny význam pre vnútorný vývoj Leona ako hrdinu, takže oproti prvému románu tu dochádza k veľmi dôležitému posunu. Kvalita prekladu tejto pasáže túto dôležitosť podčiarkuje.

Už zmieňované nepreberné množstvo úrovní gréckeho jazyka od najnižšieho štýlu až po ten najvyšší predstavuje náročnú prekladateľskú výzvu. Preto v priebehu prekladu došlo k istým zjednodušeniam, alebo vypusteniu niektorých pre byzantské prostredie špecifických výrazov. Tak napríklad sa prekladateľka v priebehu celého textu románu (napr. na s. 42, 76, 160) rozhodla vynechať Agapitosom používané pôvodné etnonymum južnoslovanského kmeňa Druguvičov (*Druguvites*), ktorí v 9. storočí sídlili v oblasti severne a západne od Solúna v autonómnych správnych oblastiach nazývaných Byzantíncami ako Sklavínie (*Sklaviniai*). Za mierne nedôsledný môžeme označiť preklad etnického pôvodu Skýtky Thory. V poznámkach za textom je samozrejme patričným spôsobom vysvetlené, že etnonymom Skýti Byzantínci občas označovali Rusov z Kyjevskej Rusi. Avšak v texte si prekladateľka tieto dva termíny z neznámeho a nevysvetliteľného dôvodu vymieňala presne v opačnom garde, ako to nájdeme v origináli (s. 38). Podobne došlo k zjednodušeniu titulu jedného z vojenských veliteľov, konkrétne veliteľa mestskej stráže *Vigla* v Konštantínopole, ktorý znel

drungarios tis viglas, v texte je uvedený len ako *drungarios* (s. 33). Menej kvetnato (oproti originálu) vyznieva aj preklad niektorých zvolaní, alebo fráz, napríklad „*Kyrios kai theos*“ iba ako „Boh“ (s. 18), alebo „*Megalodynamos*“ opätovne iba ako „Boh“ (s. 82), hoci tu by sa skôr hodil výraz „Všemocný“.

Na záver uvedme ešte niekoľko nepresností, ktoré však nemajú vplyv na kvalitu celého prekladateľského počinu, ale je potrebné sa o nich zmieniť. Z popisu scény v úvodnej kapitole, počas ktorej Solúnčania Panteleimon a Eufrosyne sledujú výmenu slov medzi Vrabčiakom a mandátorom Filomatiom, vypadla oproti pôvodnému textu jedna kratučká veta (s. 9). Správne by tak celá scéna mala vyzeráť nasledovne (chýbajúca časť je tučne):

„*Bůh nás ochraňuj před tím posedlým!*“ prohlásila otlá žena stojící po jeho boku a plivla si do výstřihu. „**Pojďme pryč.**“

„*Už to bude víc než rok, co jsem ho viděl naposled, Eufrosyno,*“ pokračoval muž a třel si hladkou bradu.

„*Povídám ti, pojďme pryč, Panteleimone. U Svatého Meny nás čeká Arsenios.*“

Ako je vidieť z úryvku, žena Eufrosyne dvakrát vyzývala svojho muža k odchodu a bez tej prvej výzvy pôsobí preložený text trochu nelogicky. V úvodnom popise kláštora sv. Lukáša sú zmieňované mosadzné svietniky (s. 17), hoci v origináli sú bronzové. Pri popise oblečenia *protospatharia* Leona počas jeho účasti na prvej bohoslužbe v metropolitnom chráme sv. Sofie po jeho príchode do Solúna je zmieňovaný plášť, ale v nasledovnej vete je nelogicky označený ako „oděv“ (s. 30). No a nakoniec v preklade žalmu (s. 32) je prehodené poradie, takže namiesto „*Pane, otevři má ústa a mé rty začnou zpívat k Tvoji chvále*“ by mal patričný žalm znieť „*Pane, otevři mé rty a má ústa začnou zpívat k Tvoji chvále*“.

Bez ohľadu na zmieňované malé nepresnosti sa jedná o veľmi kvalitný preklad, ktorý (presne tak ako sme už konštatovali v závere našej predošlej recenzie na preklad románu *Ebenová lutna*) českým a slovenským čitateľom poskytuje doposiaľ nedostupnú možnosť zoznámiť sa s historickým detektívnym románom z exotického a nám vzdialeného prostredia Byzancie 9. storočia. Tešíme sa na preklad zatiaľ posledného Agapitosovho románu *Smaltová medúza*.